

VÝVOJ DIAGNOSTICKÉ BATERIE ČTENÍ S POROZUMĚNÍM U ŽÁKŮ 2.STUPNĚ ZŠ

**Záměr, cíle a vstupní koncepce
projektu**

doc. PhDr. Radana Metelková Svobodová, Ph.D.

POČÁTEK ŘEŠENÍ PROJEKTU

ANALÝZY AKTUÁLNĚ UŽÍVANÝCH ČESKÝCH DIAGNOSTICKÝCH BATERÍ KOMPARACE S PODOBOU UŽÍVANÝCH ZAHRANIČNÍCH MATERIÁLŮ

- české pedagogické prostředí postrádá vhodné diagnostické nástroje, které by zohledňovaly specifika češtiny a vnímaly proces porozumění textu komplexně, tj.:
  - jako proces porozumění souvislému textu na úrovni kognitivní, kulturně-kognitivní a sociálně-kulturní;
  - komunikační dovednost (dekódování textu + porozumění textu na různých kognitivně náročných úrovních).

Z. Matějček a kol. *Zkouška čtení (1987)* – souvislý text, výrazná tematická neaktuálnost textů a jejich zastaralost z hlediska lingvistického,

M. Caravolas – J. Volín: *BDTG2 – Baterie diagnostických testů gramotnostních dovedností pro žáky 6. až 9. ročníku ZŠ (2018)* – porozumění čtenému ověřované jen na úrovni porozumění významu izolovaných vět a větných celků.

- **zahraniční testy:**

YARC (York Assessment of Reading Comprehension, 2012)

NARA 3 (Neale Analysis of Reading Form III, 1991)

UKÁZKA TESTŮ

Zkouška čtení (1987)

Máma doma vaří a Hana jí pomáhá. Pomáhá jí i malá Eva. Táta má zítra narozeniny. A tak maminka za pomoci děvčat chystá slavnostní hostinu. Na oběd přijde i babička s dědou. K obědu bude hovězí polévka s játrovou rýží a svíčková pečeně na smetaně s knedlíky. Sladkou tečkou rodinné oslavy bude ořechový dort.

Maminka i děvčata mají plné ruce práce. Maminka sice říká, že neví, kde jí hlava stojí, ale své pomocné četě velí jako zkušený vojevodce. Evička mele tvrdé rohlíky na strouhanku do játrové zavářky. Až bude s touto prací hotova, ustrouhá ještě ořechy na dort. Jedenáctileté Hance může maminka už bez obav svěřit i práce s ostrým nožem. Hana nakrájí na kostičky

BDTG2 (2018)

3. Kuchařské umění **A** celou řadu dovedností. **B** mezi ně chuťová představivost, schopnost správně odhadovat množství, cit pro řád a tvořivost.
  - A. vyžaduje má nechutná vaří koštuje
  - B. vkládá obsahuje vlastní vloží patří
4. Znalci umění se obvykle shodnou na přibližné **A** uměleckého díla, ale málokdy dovedou **B**, jak vlastně cenu odhadli.
  - A. účinku hodnotě kráse vědění vzdálenosti
  - B. namalovat vytvořit nakreslit vysvětlit vynalézt
5. Cyklistické závody se pořádají na **A** úrovních. Všichni znají vrcholné mezinárodní události jako např. Tour de France, ale **B** ví, že na kole se závodí i na okresní úrovni.
  - A. rázných rovných rozhodujících rychlých různých
  - B. kdo málokdo všichni běžec nikdo
6. Přesné výpočty jsou předpokladem dnešních cest do vesmíru. Kdyby lidé **A** matematiku, jejich pokusy odpoutat se od **B** by vedly k mnoha ztrátám na životech a katastrofám.
  - A. znali počítali nechtěli neovládali naučili
  - B. země raket sedadel cestovatelů klecí

ZKOUŠKA ČTENÍ

ANALÝZY AKTUÁLNĚ UŽÍVANÝCH ČESKÝCH DIAGNOSTICKÝCH BATERÍÍ

- **zažitý způsob kvalitativního rozboru chyb** – lokalizace chyby a v její kategorizace s ohledem na učiněnou odchylku od původního textu, tj. **přidání či vynechání písmen, výskyt různých přesmyček** (symptomy SPU, nikoli kvalitu porozumění textu);
  - **přínosné sledování významových odchylek**, tj. odchylek chybně čteného slova od slova původního, chyby člení do čtyř skupin: **slova odvozená, slova významově blízká, slova významově vzdálená a slova nesmyslná** – aspekt hodnocení chyb tzv. **smysl chyby** – významná součást zkoušky, lze zjistit nosné informace o žákově pronikání do významu textu;
  - hodnocení úrovně žákova porozumění – ověřována skrze reprodukci zapamatovaných informací.
- 1. stupeň:** J. Bednářová a kol.: *Diagnostika schopností a dovedností v oblasti čtení a psaní (2017)*
- čtenářské dovednosti zjišťovány (čtení slabik, hlasité čtení souvislého textu a bezobsažného textu, tiché čtení souvislého textu s porozuměním (výběr z nabídky slov)

POČÁTEK ŘEŠENÍ PROJEKTU

CO JE NUTNÉ ZOHLEDNIT ANEB JAK „FUNGUJE“ ČTENÍ

Kognitivní procesy hrající roli při čtení

- pracovní a krátkodobá paměť (Seigneuric & Ehrlich, 2005; Cain, Oakhill and Bryant, 2004);
- pozornost (zahrnuje schopnost inhibice) a soustředění (model dle Posner and Peterson, 1990);
- schopnost plánování (Georgiou and Das, 2016).

Další faktory

- znalosti gramatiky, slovní zásoba (Muter, Hulme, Snowling, & Stevenson, 2004);
- předchozí znalosti a všeobecný přehled (Rayner, 2009);
- metakognice projevující se například žákovou schopností dedukce (Ahmadi, Ismail a Abdullah, 2013);
- celková motivace ke čtení (Stutz, Schaffner and Schiefele, 2016).

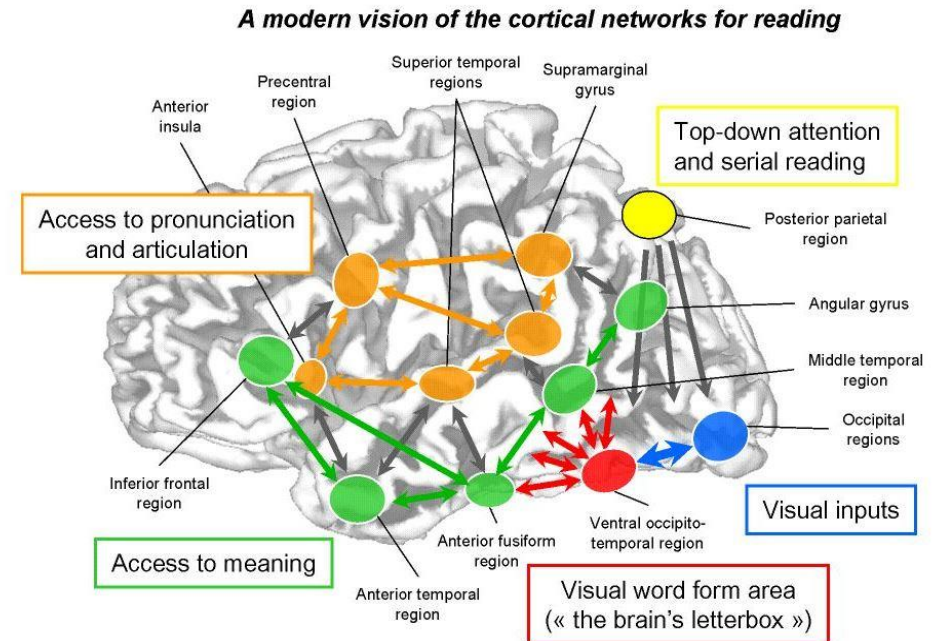
POČÁTEK ŘEŠENÍ PROJEKTU: CO JE NUTNÉ ZOHLEDNIT ANEB JAK „FUNGUJE“ ČTENÍ

Neurologické faktory

Kortikální síť pro čtení

- zpracovává ortografii, fonologii a sémantiku slov (Malins et al., 2016);
- ve většině případů je situována v levé polovině mozku;
- funkční postavení této sítě se liší: dobří čtenáři vs. jedinci s narušenou schopností číst (Norton et al., 2015; Richlan et al., 2009, 2011).

Zdroj: Dehaene, 2008

EYE TRACKER

MOŽNOSTI VYUŽITÍ A JEHO PŘÍNOS

POČÁTKY VÝZKUMNÝCH AKTIVIT NA KCD PDF OU

ČTENÁŘSKÉ STRATEGIE, VLIV VÝUKOVÉ METODY ČTENÍ NA POROZUMĚNÍ TEXTU

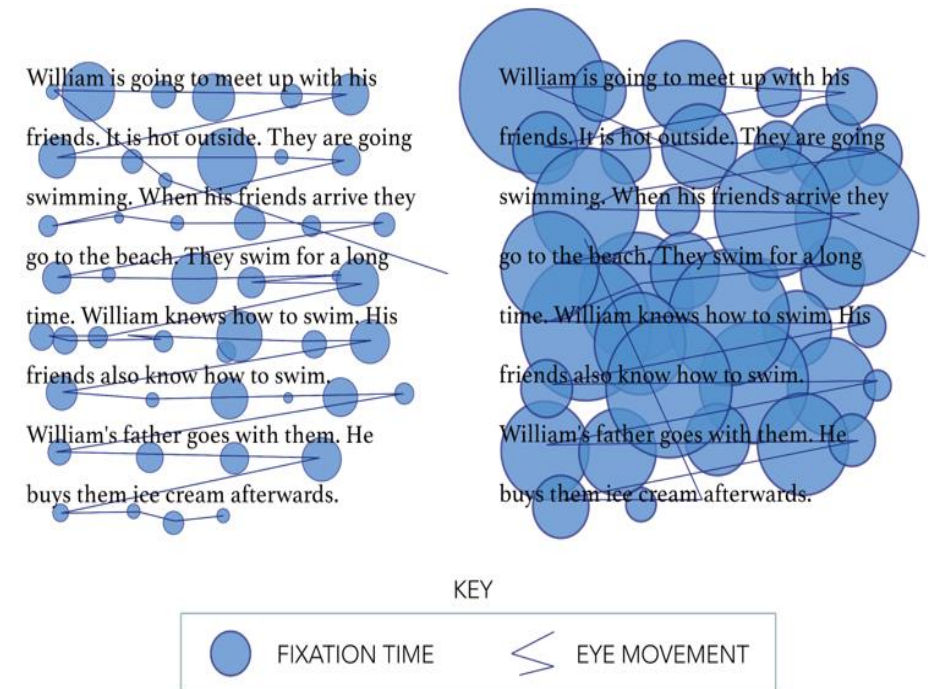
2013 – efektivní žákovské čtenářské strategie (tiché čtení)

2014 – vliv výukové metody prvopočátečního čtení na porozumění textu (hlasité čtení)

➔ hlasité čtení souvislého textu + přidružené otázky

- mechanismus využívající infračerveného záření a zorného úhlu oka
- snímá pozici (fixace) a pohyby očí (sakády, regrese);
- umožní lepší monitorování procesů během čtení (např. alokace pozornosti);
- informace užitečné pro efektivnější diagnostiku a intervenci.

Zdroj: <https://www.centralvisionopticians.co.uk/visual-tracking/>

PROCES VZNIKU NOVÉHO DIAGNOSTICKÉHO NÁSTROJE

HODNOCENÍ ŽÁKOVSKÝCH ČTENÁŘSKÝCH DOVEDNOSTÍ

- **hodnocení čtenářského výkonu** – správnost čtení (zvládnutí dekodování textu):
  - chyba a její kategorizace – 3 roviny/klíče: zrakový, významový, gramaticko-syntaktický: Z chyba, ZV chyba, ZVG chyba atd. (metodika M. M. Clay, ověřeno prof. O. Zápotočnou);
  - sebekorekce, tzv. oprava chyb (vlastní identifikace chyby a snaha ji opravit);
  - oční pohyby;
  - čas – orientační ukazatel.
- **hodnocení žákova porozumění textu** – vytvořeny volné otázky ověřující porozumění textu (inspirace standardizovanými bateriemi užívanými ve Velké Británii a Austrálii – 8 až 9 zadání; zohlednění metodiky PISA: vyhledávání informací, vyvozování závěrů, interpretace a posuzování textu);
- **polostrukturovaný rozhovor** – náhrada původního zadání: „Vypravuj, o čem text byl.“

KLÍČE (8. ROČNÍK)

TEXT + PŘEDSTAVENÍ KATEGORIZACE CHYB

S příběhem o tajemně/**TAJNÉ** (Z) zmizelých/**ZMIZENÍ** (ZV) klíčích se mi svěřil spolužák Matyáš Halfar. Nezažili/**NEZÁLEŽÍ** (Z) jste něco podobného?

Matyáše pověřila maminka, ať v pondělí odpoledne po vyučování zajede/**ZAJDE** (ZG) na kole za dědou Hynkem. „Vzbudil mě časně ráno. Telefonoval celý nešťastný a rozmrzelý, že postrádá brýle na čtení. Stoprocentně je prý nechal u nás, když tady byl na nedělní návštěvě. Bez nich je ztracený. Nemůže/**NEMŮŽU** (ZVG) si nic přečíst. Máš mu zapomenuté brýle přivést,“ vysvětlovala.

Ovdovělý děda bydlel sám v domku se zahrádkou/**ZAHRADOU** (ZVG). V neděli ho Halfarovi pravidelně zvali na oběd. Tentokrát ho zpátky domů autem odvážel/**DOVEZL** (ZVG) jeho nejstarší syn Hynek, Matyášův táta, který právě odjížděl na pracovní cestu. Měli/**MĚLA** (ZV) naspěch, takže nezaznamenali/**NEZAZNEMENÁVALI** (ZVG), že pouzdro s dědovými brýlemi zůstalo ležet na jídelním stole.

„Jen zazvoň/**ZÁROVEŇ** (Z), dědovi to předej u branky, nezdržuj se,“ připomínala Matyášovi/**MATYÁŠOVA** (ZVG) maminka. Trápily ji výčitky svědomí, že tam posílá/**POSÍLALA** (ZV) syna, jenže sama za tchánem zajet nemohla. Rovnou ze/**SE** (Z) zaměstnání pospíchala k zubaři. Od Matyáše věděla, že má obavy z rozhodující školní práce z matematiky a potřebuje si v klidu vyřešit/**VYŠETŘIT** (ZG) ještě pár příkladů.

„Aspoň zase můžu/**MŮŽE** (ZV) luštit křížovky!“ rozzářil se děda, když mu vnuk brýle podával. Ten okamžitě/**OKAMŽIK** (Z) sedl na kolo a uháněl/**UNÁNĚL** (Z) zpět, hlavu plnou obávaných matematických příkladů.

„Kde mám/**MÁ** (ZV) klíče?“ strnul/**S(Z)TUHNUL** (ZVG) před domem. Kapsa, kam si/**JI** (Z) je obvykle ukládal, zela prázdnotou. Marně v ní šátral. Nevytrousil je někde/**NIKDE** (ZV)? Má se vrátit? Začal panikařit, ale vtom zahlédl na rohu ulice vracející se maminku.

Tušíte, kde klíče spolu našli? Nechal je předtím zvenku zastrčené v zámku jejich bytu, popleta.

(**21 chyb, 19 oprav; porozumění: 5 správných odpovědí** – z toho 3 s oporou o text : **3 špatné odpovědi** – vždy s oporou o text)

UKÁZKY ČTENÍ Z PILOTÁŽE

SPRÁVNOST ČTENÍ, POROZUMĚNÍ TEXTU (STRATEGIE – S OPOROU O TEXT, BEZ OPORTY)

- ukázka čtení žáka 8. ročníku (zaměřeno na kategorizaci chyb)

Klíče

S příběhem o tajemně zmizelých klíčích se mi svěřil spolužák Matyáš Halfar. Nezažili jste něco podobného?

Matyáše pověřila maminka, ať v pondělí odpoledne po vyučování zajede na kole za dědou Hynkem. „Vzbudil mě časné ráno. Telefonoval celý nešťastný a rozmrzelý, že postrádá brýle na čtení. Stoprocentně je prý nechal u nás, když tady byl na nedělní návštěvě. Bez nich je ztracený. Nemůže si nic přečíst. Máš mu zapomenuté brýle přivést,“ vysvětlovala.

Ovdovělý děda bydlel sám v domku se zahrádkou. V neděli ho Halfarovi pravidelně zvali na oběd. Tentokrát ho zpátky domů autem odvážel jeho nejstarší syn Hynek, Matyášův táta, který právě odjížděl na pracovní cestu. Měli naspěch, takže nezaznamenali, že pouzdro s dědovými brýlemi zůstalo ležet na jídelním stole.

„Jen zazvoň, dědovi to předej u branky, nezdržuj se,“ připomínala Matyášovi maminka. Trápily ji výčitky svědomí, že tam posílá syna, jenže sama za tchánem zajet nemohla. Rovnou ze zaměstnání spěchala k zubaři. Od Matyáše věděla, že má obavy z rozhodující školní práce z matematiky a potřebuje si v klidu vyřešit ještě pár příkladů.

„Aspoň zase můžu luštit křížovky!“ rozzářil se děda, když mu vnuk brýle podával. Ten okamžitě sedl na kolo a uháněl zpět, hlavu plnou obávaných matematických příkladů.

„Kde mám klíče?“ strnul před domem. Kapsa, kam si je obvykle ukládal, zela prázdnotou. Marně v ní šátral. Nevytrousil je někde? Má se vrátit? Začal panikařit, ale vtom zahlédl na rohu ulice vracející se maminku.

Tušíte, kde klíče spolu našli? Nechal je předtím zvenku zastrčené v zámku jejich bytu, popleta.

1. Proč jel Matyáš za svým dědou?
2. Jaké příjmení měla rodina vypravěče?
3. Kde Matyášův děda bydlel?
4. Kam odcestoval Matyášův táta?
5. Co Matyáše mělo čekat v úterý ve škole?
6. Kdo Matyášovi pomohl a jak?
7. Myslíš si, že příběh dopadl dobře? Vysvětli to podrobněji.
8. Jaký jiný konec bys za sebe navrhl(a) a proč?

0:00:02

Přehrát (Ctrl+P)

UKÁZKY ČTENÍ Z PILOTÁŽE

SPRÁVNOST ČTENÍ, POROZUMĚNÍ TEXTU (STRATEGIE – S OPOROU O TEXT, BEZ OPORTY)

- 1. ukázka čtení žáka 7. ročníku:
  - vliv úrovně dekodování textu na porozumění: více chyb i oprav;
  - strategie práce s textem: chlapec neověřuje informace v textu, většinu si pamatuje;

Nákup

Bylo horké letní odpoledne. Sluníčko páliło a mě trochu zamrzelo, že jsem na chatě s tetou Barborou, s mladší sestřenicí Hedvikou a jejím mrňavým bráškou Vašíkem.

Jenže se nedalo nic dělat. Teta si totiž minulý týden zranila nohu a sotva chodila. Když jsme ji s mými rodiči zajeli navštívit na osamocenou chatu u lesa, dali se dospělí do řeči a dohodli se, že já tam s tetou a jejími dětmi pár dní zůstanu a budu pomáhat. Proč ne, mám přece prázdniny a už nejsem žádné malé děčko. Kdyby bylo potřeba, zavolám mobilem našim.

Teta se točila kolem Vašíka nebo vařila, my s Hedvikou jsme se střídali při umývání a utírání nádobí, ze zahrádky nosili tetě čerstvou zeleninu do polévky. Taký jsme obrali ze záhonků zralé jahody a z lesa donesli velkou miskou malin.

„To bych mohla upéct ovocný koláč, nemyslíte?“ napadlo tetu. Jenomže pak zklamaně dodala, že nemá všechny potřebné suroviny. Schází jí máslo, droždí a vanilkový cukr. „Do obchodu je to docela daleko, musí se přes les do nejbližší vesnice.“

„To zvládneme!“ vyhrkl jsem hrdinsky. Za chvíli jsme s Hedvikou pochodovali lesní pěšinou. Hedvika tvrdila, že cestu dobře zná.

Teta odhadla, že na jedno máslo, kostku droždí a sáček vanilkového cukru postačí kovové mince z její peněženky. Když jsme odcházeli, zavolala ze dveří: „Honzo! Každý si pro sebe vyberte dobrý nanuk jako odměnu za ochotu!“

A jak to dopadlo? Všechno jsme nakoupili a koláč se tetě opravdu povedl. Jenom na ten nanuk pro mě už peníze nevyšly.

1. V kterém ročním období se příběh stal?	5. Jakou odměnu měli Honza a Hedvika dostat za pomoc?
2. Jak se jmenoval vypravěč?	6. Kdo se slíbené odměny opravdu dočkal?
3. Proč byl Honza na chatě u své tety?	7. Myslíš si, že příběh dopadl dobře? Vysvětli to blíže.
4. Kam se Honza spolu s Hedvikou vypravili?	8. Jaký jiný konec bys za sebe navrhl a proč?

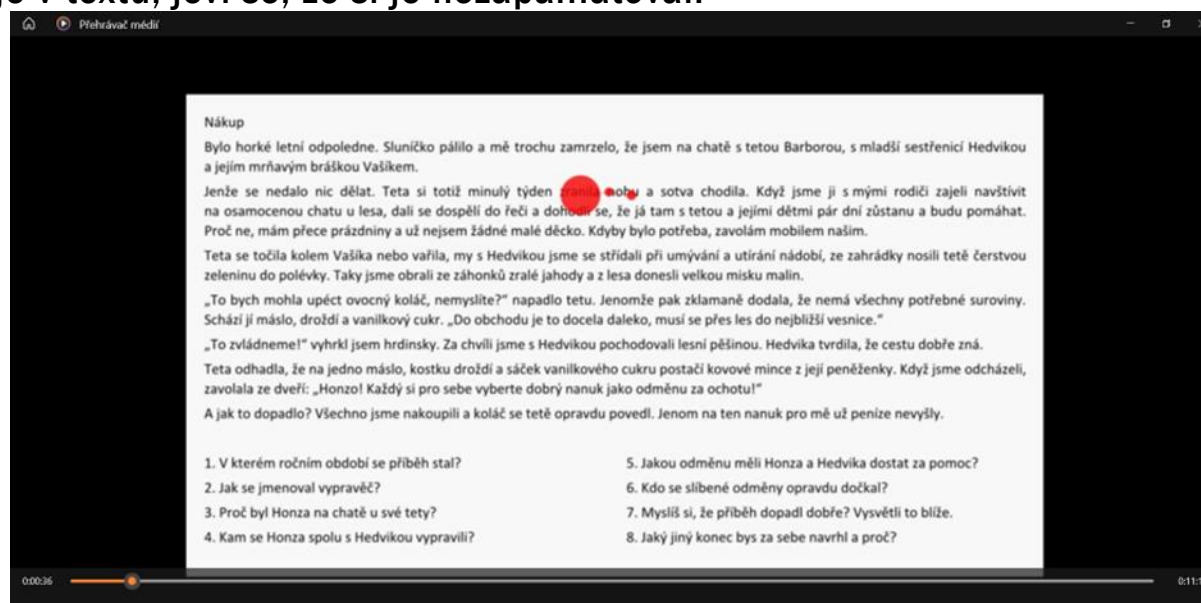
UKÁZKY ČTENÍ Z PILOTÁŽE

SPRÁVNOST ČTENÍ, POROZUMĚNÍ TEXTU

(STRATEGIE – S OPOROU O TEXT, BEZ OPORY)

- 2. ukázka čtení žáka 7. ročníku:
  - čtení se jeví poměrně plynulé: nižší chybovost
  - strategie práce s textem: chlapec informace ověřuje v textu; jeví se, že si je nezapamatoval.

Diskuze ke 3 ukázkám...

The screenshot shows a video player window titled "Přehrávač médií". The main content is a text passage titled "Nákup". The text describes a character named Honza who is on a chat with his aunt Barbora and her daughter Hedvika. Honza is looking for a gift for his aunt. The text includes several paragraphs of dialogue and narrative. Below the text, there are eight numbered comprehension questions. A red circle highlights the word "sotva" in the second paragraph of the text.

Nákup

Bylo horké letní odpoledne. Sluníčko pálo a mě trochu zamrzelo, že jsem na chatě s tetou Barborou, s mladší sestřenicí Hedvikou a jejím mrňavým bráškou Vašíkem.

Jenže se nedalo nic dělat. Teta si totiž minulý týden **sotva** a sotva chodila. Když jsme ji s mými rodiči zajeli navštívit na osamocenou chatu u lesa, dali se dospěti do řeči a dohovořilo se, že já tam s tetou a jejími dětmi pár dní zůstanu a budu pomáhat. Proč ne, mám přece prázdniny a už nejsem žádné malé děčko. Kdyby bylo potřeba, zavolám mobilem našim.

Teta se točila kolem Vašíka nebo vařila, my s Hedvikou jsme se střídali při umývání a utírání nádobí, ze zahrádky nosili tetě čerstvou zeleninu do polévky. Taký jsme obrali ze záhonků zralé jahody a z lesa donesli velkou miskou malin.

„To bych mohla upéct ovocný koláč, nemyslíte?“ napadlo tetu. Jenomže pak zklamaně dodala, že nemá všechny potřebné suroviny. Schází jí máslo, droždí a vanilkový cukr. „Do obchodu je to docela daleko, musí se přes les do nejbližší vesnice.“

„To zvládneme!“ vyhrkl jsem hrdinsky. Za chvíli jsme s Hedvikou pochodovali lesní pěšinou. Hedvika tvrdila, že cestu dobře zná.

Teta odhadla, že na jedno máslo, kostku droždí a sáček vanilkového cukru postačí kovové mince z její peněženky. Když jsme odcházeli, zavolala ze dveří: „Honzo! Každý si pro sebe vyberte dobrý nanuk jako odměnu za ochotu!“

A jak to dopadlo? Všechno jsme nakoupili a koláč se tetě opravdu povedl. Jenom na ten nanuk pro mě už peníze nevyšly.

1. V kterém ročním období se příběh stal?
2. Jak se jmenoval vypravěč?
3. Proč byl Honza na chatě u své tety?
4. Kam se Honza spolu s Hedvikou vypravili?
5. Jakou odměnu měli Honza a Hedvika dostat za pomoc?
6. Kdo se slíbené odměny opravdu dočkal?
7. Myslíš si, že příběh dopadl dobře? Vysvětli to bližší.
8. Jaký jiný konec bys za sebe navrhl a proč?

.....STANDARDIZACE.....

Děkuji za pozornost.